

Syfilis – skambelagd sjukdom med många namn

"För en fransman är det otänkbart att uppnå medelåldern utan att fått syfilis och orden från Hederslegionen."

André Gide (1869 – 1951), nobelpristagare i litteratur 1947.

Mitt i pandemin utkommer **Agneta Rahikainen** med *Smittans rike – om syfilis i konst, kultur och kropp*. Hon gör en imponerande genomgång av den skamfyllda sjukdomen. Grundberättelsen är dock en del av hennes egen familjehistoria.

Författarinnas släkt kommer från Pargas i södra Finland. Morfadern var sjöman och även utbildad kapten. För sjömanshustrur var frågor om sexualitet, otrohet och risk för veneriska sjukdomar ingen hemlighet. Morfadern kommer hem smittad av syfilis. Familjen vårdade länge den bilden att han vilket var fullt möjligt blivit smittad "när han skötte om en vän". Sjukdomsförloppet var svårt. Morfadern vårdades i hemmet av hustrun och dottern det vill säga Agneta Rahikainens mamma. Han avled 1951. Efter hans död angavs uttrycktes orsaken till den skambelagda sjukdomen som att "han hade fått det i någon hamn".

Syfilisens historia är fylld av myter, skräckscenarier men även romantiseringar. Många författare och konstnärer drabbades och precis som med lungtuberkulosen påstods syfilisen i något skede ge en förhöjd livskänsla vilket angavs som förklaring till stor produktivitet och mästerliga verk.

Sjukdomen smittade genom sexuell överföring och kvinnorna skuldbelades och männen blev offer. Syfilisen blev en fråga om samhällsmoral, rashygien, renlighet, sociala problem, prostitution och kvinnans olika roller.

Sjukdomen var länge svårbehandlad tills penicillinets genombrott. Män som frekventerade bordeller och besökte

gatuprostituerade smittade också sina fruar. Även nyfödda barn bar smittan.

Kända män som Beethoven, Oscar Wilde, James Joyce ansågs lida av sjukdomen. Även **Adolf Hitler** påstods var syfilitiker. Andra historiska män med syfilis uppges vara **Vladimir Lenin, Alfred Nobel, Abraham Lincoln**. I boken anges också att man i Sverige länge har [undvikit att lyfta fram att den folkkäre Anders Zorn hade sjukdomen](#). I Finland var det länge en hemlighet att konstnären **Hugo Simberg** dog till följd av syfilis.

Sjukdomen hade många kodnamn men "franska sjukan" var ett av det mest populära. Frankrike i allmänhet och Paris i synnerhet var ett epicentrum för syfilisen under 1800-talet. Den allmänna uppfattningen var att fransmännen hade en speciell frivol syn på erotiken. Sjukdomen blev ett slags livsstil bland parisiska konstnärer och författare. De flesta syfilisrelaterade berättelserna skrevs ur en manlig synvinkel.

Under 1900-talet började också kvinnliga författare skriva om syfilis ur olika perspektiv. **Karen Blixen** gifte sig 1914 med den svenske baronen **Bror von Blixen-Finecke** i Nairobi i Kenya. Hennes självbiografiska roman *Den afrikanska farmen* nådde världsrykte. Maken var en dåtida vivör med många kvinnor. Karen Blixen insjuknade och diagnostiserades med syfilis. Hon ordinerades det enda dåtida botemedlet kvicksilvertabletter. Även maken Bror led av syfilis. Karen Blixen konstaterade om smittan och mannen. "Det finns två saker man kan göra i den situationen, skjuta mannen, eller finna sig i den." Karen Blixen levde i femtio år med sin sjukdom och avled 1962.

En av få böcker där en kvinna öppet berättar om syfilissmittan är **Patricia Tudor Sandahls** självbiografi, *Ett himla liv* (1996), om en svår barn- och ungdom i norra England.

Ur ett svenskt perspektiv berättas i boken om Gunnar Ekelöfs upplevelser av att växa upp med en far som var i ett vegeterande tillstånd. Fadern **Gerhard Ekelöf** hade smittats vid

ett bordellbesök i Stockholm i slutet av 1890-talet. Kunskapen om sjukdomen hölls länge hemlig i familjekretsen. Utåt förklarades att Gerhard var överansträngd. De första tecknen på att hjärnan angripits var anfall av våldsamhet och förvirring då sonen Gunnar var sex år gammal.

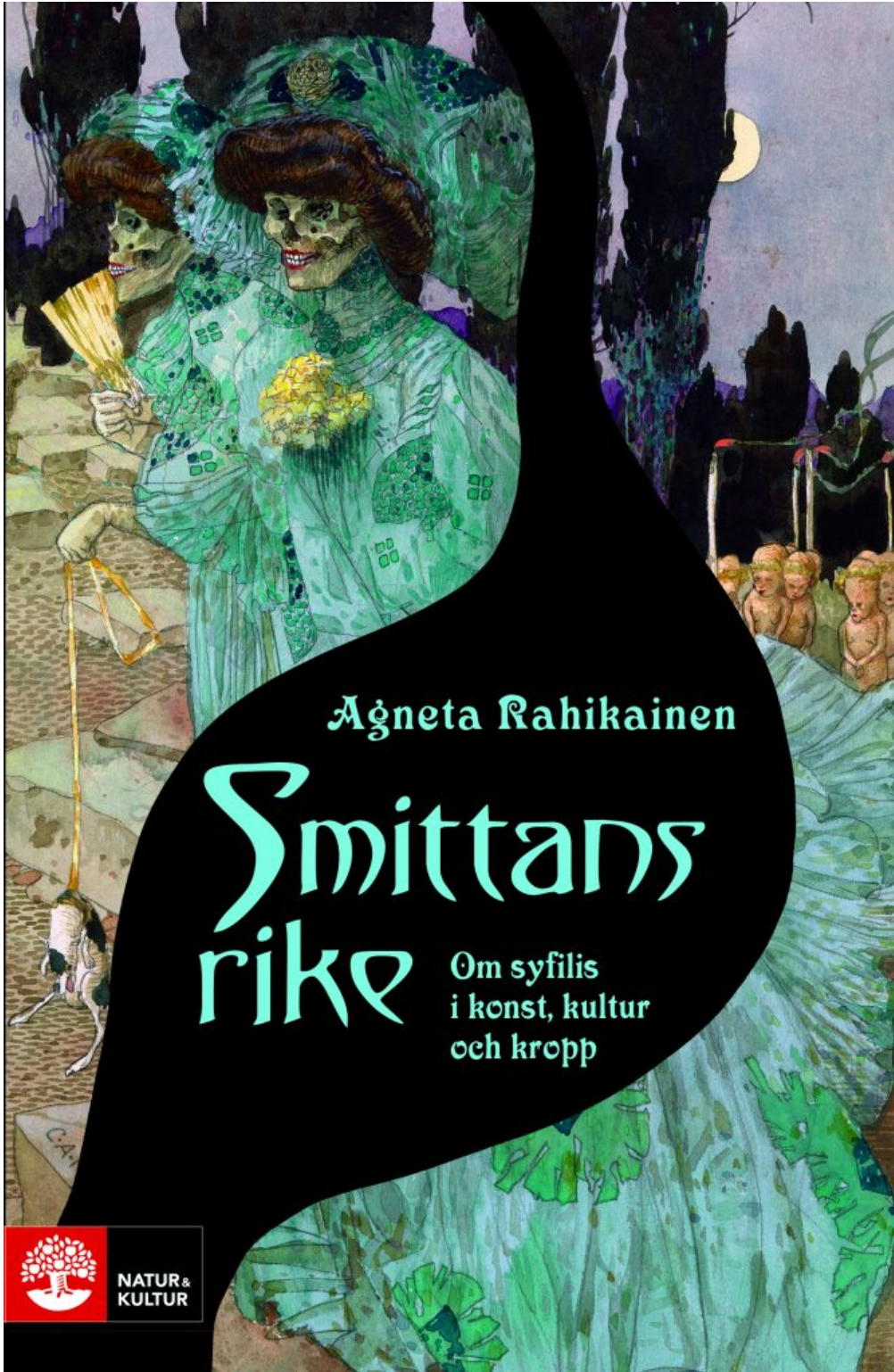
En annan "svensk berättelse" som författarinnan berörts av är **Anneli Jordahls** debutroman *Augustenbad en sommar* (2011) där handlingen utspelar sig vid en kurort utanför Katrineholm vid sekelskiftet 1900. Kurorten frekventeras av en huvudperson med alkoholproblem men där finns också en avdelning för syfilissmittade.

Rolf Karlman

Smittans rike – om syfilis i konst, kultur och kropp

Agneta Rahikainen

Natur & Kultur

Agneta Rahikainen

Smittans rike

Om syfilis
i konst, kultur
och kropp

NATUR &
KULTUR